Alchemijos paslaptys ir Filosofinio akmens paieškos

*Filosofinis akmuo – daug metų alchemikų ieškota substancija, galinti nevertingus metalus paversti vertingais ir sukurti eliksyrą, paverčiantį žmogų nemirtingu. Filosofijos daktarė, gamtos ir simbolių magė, psichologė **Jelena Simonova** pasakoja apie šio akmens kūrimo paslaptis, jaunystės eliksyro galią ir pagrindinius alchemijos principus.*

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Kas yra Filosofinis akmuo ir kodėl alchemikai jį siekė sukurti?

Filosofinis akmuo (lot. *lapis philosophorum*) – penktasis elementas šalia Ugnies, Vandens, Oro ir Žemės. Jis viduramžių alchemikų laikytas galingu reagentu, kurio pagalba iš metalų transmutuotas auksas bei gamintas išminties, gyvybės ir amžinybės eliksyras. Manoma, kad pirmasis Filosofinį akmenį pasauliui galėjo pristatyti pusiau mitinis personažas Hermis Trismegistas (lot. *Mercurius ter Maximus*), turėjęs senovės Egipte garbinamo išminties bei rašto dievo Toto bei senovės Graikijos dievo Hermio bruožų. Dalį magiško mokymo paslapčių užrašė ant smaragdinių lentelių. Manoma, kad ten ir buvo užfiksuotas pirmasis Filosofinio akmens išgavimo receptas. Iš tikrųjų niekas negali pasakyti, ar alcheminių eksperimentų būdu šis akmuo buvo kada nors išgautas. Tačiau yra nemažai legendų, leidžiančių prisiliesti prie Filosofinio akmens sukūrimo paslapties bei tų galių, kuriomis buvo apdovanojamas žmogus, išgėręs gyvybės eliksyro. Įvairiuose tekstuose nurodyta painių alcheminio proceso labirintų, siekiant paversti auksu netobulus ir nebrangius metalus. Alchemikų tekstuose aprašytas ne tik gamybos procesas, bet ir tai, kaip Filosofinis akmuo atrodo. Jis nėra akmuo tikrąja šio žodžio prasme. Tai – milteliai arba miltelių tirpalas, o gyvybės eliksyras – raudonas švytintis skystis, dovanojantis išmintį, jaunystę, amžinybę ir dvasinį išsilaisvinimą tam, kuris išgers mažą šio stebuklingo tirpalo dozę. Šis eliksyras laikytas vaistu nuo visų ligų, įgalinantis paprastųjų metalų transmutaciją, t. y. paversdamas juos auksu. Filosofinis akmuo taip pat įgalina žemosios gyvuliškos žmogaus prigimties transmutaciją, paversdamas ją aukštesniąja – dieviškąja.

Kokie pagrindiniai alchemijos principai ir kaip metalų pavertimas auksu siejasi su žmogaus tobulėjimu?

Prie pagrindinių alchemijos principų plėtojimo nemažai prisidėjo arabų alchemikai. Vienas jų – alchemikas ir astrologas Džabir'as ibn Hajjan'as (Geberis VIII–IX a.) – sukūrė teorinius alchemijos pagrindus, galiojusius kelis šimtmečius bei dariusius įtaką kitoms alchemijos teorijoms. Čia teigiama, kad filosofinis gyvsidabris bei filosofinė siera yra esminiai visų metalų principai. Pirmasis – metalų „metališkumo“, o pastarasis – „degumo“ principas. Beje, paprastas gyvsidabris ir paprasta siera nėra tapatūs šiems principams, tačiau jų buvimas pats savaime liudija filosofinio gyvsidabrio bei filosofinės sieros, kaip aukštesniųjų principų, egzistavimą. Pastaruosius alchemikas siūlė traktuoti ne materialine, bet dvasine prasme. Veikiant šilumai, jie susijungia ir sudaro kitus metalus. Auksas laikytas tobuliausiu metalu, išgaunamu tik tuo atveju, jeigu gryni siera ir gyvsidabris sujungiami tam tikromis palankiomis proporcijomis. Natūraliai aukso, kaip ir kitų metalų, atsiradimo procesas vyksta itin lėtai. Tačiau, anot alchemiko, jį galima pagreitinti pasitelkus tam tikrą „eliksyrą“, kuris keičia sieros bei gyvsidabrio proporcijas metaluose bei paverčia juos auksu. Aukso tankis yra didesnis negu gyvsidabrio, todėl manyta, kad šis „eliksyras“ turėtų būti itin tanki substancija, kuri ilgainiui gavo „Filosofinio akmens“ pavadinimą bei alchemikų žymėta astrologiniu Žemės simboliu. Filosofinių sieros bei gyvsidabrio apdorojimo procesą buvo įprasta vadinti Didžiuoju Veiksmu, kurį sudarė keturi etapai: juodasis (*nigredo*), baltasis (*albedo*), žaliasis (*viriditas*) ir raudonasis (*rubedo*). Tie patys tarpsniai, lemiantys paprasto metalo pavertimą tauriuoju, atskleidžia žmogaus tobulėjimo kelio etapus. Juodasis etapas numano žmogaus proto išsivadavimą iš prietarų bei peršamų idėjų gniaužtų, baltasis siejamas su tyrumu ir asketiškumu, žaliajam būdingas pirminio ryšio su gamta pajautimas, parodantis, kad žmogaus vidiniame pasaulyje glūdi Visatos ritmai bei struktūros, o raudonasis simbolizuoja bendrą harmoningai susijungusių proto ir juslių triumfą. Taigi alchemikų pastangos ne visada siejamos su laboratorijoje atliekamais tyrimais. Kai kurie alchemikai-metafizikai neturėjo galimybių praktikuotis. Pasitelkdami alcheminę simbolinę terminologiją, jie ją taikė žmogaus dvasinės tikrovės paslaptims atskleisti bei aprašyti.

Ar yra išlikusių Filosofinio akmens ir išminties bei gyvybės eliksyro gamybos receptų?

Įvairūs autoriai savaip savo tekstuose perteikdavo sunkiai įsivaizduojamus Filosofinio akmens gamybos receptus, kaip ir jų pagalba įvykstančias metalų transmutacijas. Nemažai jų susiję su magija, o aukso sukūrimo istorijos, pasitelkiant Filosofinį akmenį, skamba neįtikėtinai. Pavyzdžiui, VII a. gyvenęs Teofilis teigė, kad šiam akmeniui sukurti reikalingos ypatingu būdu atsiradusios reptilijos, kurias sudeginus ir sumaišius su kitais ingredientais, sukuriama tam tikra tekstūra. Ja plonu sluoksniu ištepamos plonos vario plokštelės, kurios įkaitinamos iki baltumo, atvėsinamos ir plaunamos tuo pačiu turiniu. Pastarasis sąveikaudamas su variu išbrinksta ir įgauna aukso spalvą. XIV a. Prancūzijoje gyvenęs Nikolas Flamelis taip pat laikytas alchemiku, kuriam neva pavyko ne tik išgauti Filosofijos akmenį, bet ir paragauti gyvybės eliksyro. Kartą jis susapnavo sapną, kad jam miegant pievoje dangaus laiptais nusileido angelai ir padovanojo knygą, kurioje glūdi svarbiausio alcheminio Veiksmo paslaptis. Vėliau jam iš tiesų pavyko nusipirkti knygą – savotišką Filosofinio akmens gamybos instrukciją. Jis alchemikams paliko „Mutus Liber“ (Nebyliąją knygą), kurioje įvairūs Filosofinio akmens gamybos etapai pavaizduoti raižiniuose. Anglijos alchemikas George'as Ripley, galimai praturtėjęs iš savo alchemijos eksperimentų, aprašė tokią procedūrą, per kurią filosofinis gyvsidabris kaitinimas, kol galiausiai virsta raudonu liūtu. Nekyla abejonių, kad simbolinis alcheminio proceso žingsnių aprašymas neturi nieko bendro su mūsų dienomis chemijos laboratorijos sąlygomis vykdomo tyrimo aprašymu.

Filosofinis akmuo, išminties ir gyvybės eliksyras bei alcheminiai eksperimentai – mitas ar tikrovė?

Šiuolaikinis chemijos mokslas neigia vario pavertimo auksu galimybę. Todėl šiuolaikinių žmonių požiūris į alchemikų praktikas bei legendas apie asmenis, kuriems neva pavyko pagaminti šią stebuklingą substanciją, yra prieštaringas. Alchemikų kalba dažniausiai yra simbolinė. Pavyzdžiui, Uroboras (gyvatė, ryjanti savo uodegą) – vienas pagrindinių Filosofinio akmens simbolių. Kiekvienas metalas žymimas astrologiniais planetų simboliais. Tarkime, sidabras žymimas Mėnulio, gyvsidabris – Merkurijaus, o auksas – Saulės simboliu. Kiekvienas transmutacijos žingsnis neretai išreiškiamas siužetu, kuriame figūruoja mitologinės būtybės. Todėl šiuolaikinio mokslo paradigma prasilenkia su alcheminių procesų pasauliu. Visgi būtent alchemijos eksperimentai, Didžiojo Veiksmo etapai, aprašyti įvairių autorių tekstuose, priverčia kitaip pažvelgti į tai, kas daug amžių iki šiol išreiškiama dualistiniu mąstymu (materija ir dvasia) bei atskleidžia šių sričių būtiną ryšį. Būtent alchemijos perspektyva išlaisvina tokį pasaulio pajautimą, kuriame pirminiame lygmenyje veikia elementų magija, o pasaulis suvokiamas ne užbaigtas ir išbaigtas, bet esant tam tikrai kūrimo stadijai, kurios neįmanoma išreikšti žodžiais, tik simboliais. Atitinkamai „alchemikas“ – atskiro žmogaus metafora. Žmogaus, trokštančio laimėti amžinybę, keliančio klausimus, į kuriuos atsakymai pranoksta žmogiško suvokimo ribas, bei siekiančio išgryninti savąjį „aš“ prieštaringų idėjų, nuomonių bei kasdienių situacijų labirintuose.

Aistė Sakalauskienė